

ČEHO SI V ŘEČI DÍTĚTE VŠÍMAT?

JAK DÍTĚ VYSLOVUJE JEDNOTLIVÉ HLÁSKY

Během vývoje řeči děti mnoho hlásek říkají nesprávně. Do určitého věku, zhruba kolem pěti let, se tyto projevy považují za běžnou součást vývoje řečových dovedností. Pokud po 5. roce u dítěte v řeči přetrvává nesprávná výslovnost několika hlásek, měli byste navštívit klinického logopeda (pokud jste tak již neučinili). Dítěti hrozí přetrvávající potíže ve výslovnosti a posléze i obtíže se čtením a psaním.

JAK DRUHÝM ROZUMÍ

Pro komunikaci dítě potřebuje mluvené řeči druhého ROZUMĚT. Když někdo mluví a dítě slyší slova, kterým rozumí, chápe celé sdělení. K porozumění je obecně potřeba, aby se dítě učilo nová slova, která nezná. To však nestačí. Potřebuje také, aby jeho mozek zvuky řeči správně rozšifroval a zpracoval je ve slova, kterým rozumí. Pokud toto rozšifrování zvuků ve slova a věty s významem vážne, jedná se o oslabení určitých řečových schopností.

JAK SE DÍTĚ UMI VYJADŘOVAT

Dítě ale nechce jen přijímat – naslouchat druhým, chce také vysílat – odpovídat, MLUVIT o svých pocitech a vyprávět příběhy. To předpokládá dostatečnou slovní zásobu. Dále k tomu potřebuje, aby mozek zpracoval jeho myšlenky a slova do vět, které jsou smysluplné, aby rychle a hbitě z paměti vyvolával slova, která jsou vhodná. Pak se dítě může dobře vyjadřovat. V opačném případě může jít o potíže s vytvářením slov a vět.

JAKOU UROVĚŇ A OBSAHOVOU BOHATOST MAJÍ VĚTY

Jestliže dítě po 5. roku věku vytváří stále svá pravidla v řeči, používá jiné koncovky u podstatných jmen a sloves, jde také o nápadný jev, který by se měl konzultovat s odborníkem. (Před pátým rokem jsou tyto projevy v řeči běžné v rámci vývoje.)

JAK ODPOVÍDA NA SLOŽITĚJŠÍ OTÁZKY

Mezi 5. a 6. rokem již zkuste klást otázky typu: *Jaký je rozdíl mezi....? Co má společného....? Proč se děje...?* a také otázky položené jako delší věta nebo souvětí (Jak se jmenuje ta rostlina na louce, která má žluté květy a ty se pak mění v bílé chmýří?). Pokud má dítě po 6. roce věku obtíže odpovědět na tento typ otázek, je třeba odpovědi na ně intenzivněji trénovat a případně se poradit s logopedem či psychologem. Může jít o poruchu porozumění řeči nebo nedostatky ve vývoji tzv. verbálního (slovního) myšlení.

SIGNÁLY POTÍŽÍ

- ☛ dítě špatně rozumí smyslu mluvené řeči
- má problémy s vyjadřováním vlastních myšlenek
- ☛ složitě pojmenovává předměty a věci kolem sebe (dítě se těžko rozpomíná na správný pojem, avšak dokáže věc ukázat nebo ji nakreslit)
- ☛ má problémy s porozuměním vtipům a přiměřené nadsázce
- ☛ působí, že neposlouchá, když k němu někdo hovoří
- ☛ neprojevuje zájem, když mu druhý čte
- ☛ nedaří se mu porozumět složitějším větám (souvětím), kterým jeho vrstevníci rozumí bez potíží
- ☛ nepamatuje si slovní instrukce a nedaří se mu je sledovat a plnit
- ☛ opakuje (papouškuje) slova fráze, které mu byly řečeny
- ☛ často hledá správné slovo
- ☛ používá nepřiléhavá a nevhodná slova ve větách
- užívá často dysgramatismy (např. Viděl jsem leva. Dneska jsme byli v kinovi. Děda skoro přejížděl psa. Kůňovi jsme připravíme seno.)
- ☛ používá velmi jednoduché věty
- ☛ obtížně vyjadřuje hlavní myšlenku, k níž se v řeči snaží dospět
- ☛ má problémy s převyprávěním příběhu
- ☛ má potíže začít a udržet rozhovor či krátkou konverzaci
- ☛ nerozklíčuje význam otázky, která je položena delší větou nebo souvětím (např. Jak se jmenují ty věci, které potřebujeme, když chceme.....?)
- ☛ nedokáže určit ani jednoduché protiklady (malý x velký, teplý x studený apod.)

CO VÝVOJ ŘEČI OVLIVŇUJE?

MOTORIKA

Vývoj řeči je silně spjat s vývojem motoriky (hybnosti těla). Aby se mohla schopnost řeči rozvinout, musí být nejdříve dostatečně rozvinutá hrubá a jemná motorika. Pokud je v těchto oblastech vývoj opožděný, lze předpokládat určité potíže jak ve vývoji řeči, tak i grafomotoriky (psaní a kreslení). S rozvojem řeči souvisí také rozvoj myšlení. Čím více se řeč zjemňuje a košatí, tím více se rozvíjí myšlení a myšlenkové operace. Proto je nezbytné v co nejširší míře podporovat rozvoj řeči a oblastí, které s ní souvisí. Kromě hrubé a jemné motoriky to jsou:

SLUCH

Potíže se sluchem mohou být příčinou řečových potíží. Dítě velmi obtížně rozlišuje některé podobné zvuky a domýšlí si sdělení. To, co nepřesně slyší, bude potom pravděpodobně i nepřesně říkat a později i psát. Při prvním podezření na sníženou schopnost sluchu navštivte dětského lékaře.

ZRAK

Zrakem vnímáme gesta, výrazy ve tváři, které jsou důležitou součástí mezilidské komunikace. Dítě s potížemi ve zrakovém vnímání má výraznou nevýhodu, protože přichází o porozumění při neverbální komunikaci. Jestliže máte podezření, že dítě hůř vidí, neváhejte a nechte zrak zkontrolovat očním lékařem.

POZORNOST

Dítě s potížemi v pozornosti (více kapitola Dítě a pozornost) se hůř soustředí na delší vyprávění či vysvětlování. Snížená schopnost pozornosti má za důsledek omezené získávání nových vědomostí a pomalejší rozvoj slovní zásoby.

CO BY MĚL PŘEDŠKOLÁK UMĚT?

Kolem čtyř až pěti let by dítě mělo zvládnout vymyslet a vyprávět krátký příběh, popsat, co dělalo ve školce nebo na návštěvě. Děti rády vyprávějí jednoduché vtipy a dětským vtipům se začínají smát. Dítě by mělo být schopné vést dialog či konverzaci – přiměřené svému věku. Jeho věty by již měly být delší a rozvinutější (ne typu: Kočička hájí tam. To ne sem!).

Pokud dítě spolehlivě netvoří gramaticky správné věty, není to v tomto věkovém období neobvyklé. (Například na otázku Proč...?, většinou odpovídá správně Protože..., i když věta zatím nemusí mít vždy správnou logiku). Takzvané dysgramatismy k tomuto věku ještě vývojově patří.

V šesti letech dítěti narůstá především slovní zásoba. Dysgramatismy jsou již ojedinělé, například u nových či méně obvyklých slov. Dítě dovede vymyslet a vyprávět příběhy. Rozumí nadsázce a vtipům. Dovede popisovat nejen události a zážitky, ale také dovede popsat své pocity. V řeči a komunikaci je pohotové, bez potíží se účastní konverzace. Spontánně se umí zeptat a přiměřeně reagovat ve společenských situacích. Dokáže nacházet mezi slovy logická spojení, tedy pracuje již dobře s devedností nacházet rozdíly a naopak společné znaky předmětů a jevů. Určuje antonyma (protiklady), nadřazené pojmy (květiny, stromy apod.)

PŘEDŠKOLÁK BY MĚL ZVLÁDAT

- popsat příběh podle obrázků
- převyprávět známé pohádky
- roztřídit věci a předměty do kategorií (rozlišit nadřazené a podřazené pojmy: jablko a hruška = ovoce, svetr a ponožka = oblečení atd.)
- přiřadit věci, které k sobě patří
- poznat protiklady a pojmenovat je
- rozpoznat nesmyslné detaily či obrázky a vysvětlit je

JAK ŘEČOVÉ DOVEDNOSTI TRÉNOVAT?

- 1 Mluvte na dítě **pomalu a zřetelně** a užívejte věty s jasným obsahem.
- 2 U vyprávění příběhů **využívejte obrázky** (vizuální podporu).
- 3 Vhodné je například **využívat příběhy na kartách**, které dítě musí seřadit. Podpořte jej, aby příběh vyprávělo.
- 4 Instrukce či pokyny, které chcete, aby dítě provedlo, **opakuje v klidu**.
- 5 Snažte se pokládat otázky tak, že již jejich začátek **dotam napoví**, co mají hledat a jak odpovědět (KDE se zajíc potkal s liškou? KAM spolu šli?).
- 6 **Proveďte, zda dítě rozumí všem slovům**, a podporujte ho, aby se ptalo, jakmile zaregistruje slovo, které nezná a nerozumí mu. Používejte karty s obrázky znázorňující slova, která si dítě obtížně pamatuje.
- 7 **Obtížnou otázku přeformulujte**. (Například větu V jaké době se odehrál tento příběh? můžeme změnit na: Kdy se ten příběh stal?)
- 8 Při společné práci, čtení a jiných aktivitách **hojně využívejte rozhovory**. Budte zvědaví, co si dítě myslí o různých věcech a tématech.
- 9 Hrajte **hry typu Aktivita**, při kterých by dítě mělo slovo poznat, zkusit ho nakreslit a pantomimicky zahrát. Náměty a videa na jednoduché slovní hry s malými dětmi najdete například na www.ucenivpohode.cz.
- 10 Při práci s obrázky, drobnými úkoly či pracovními listy dítě **vždy podporujte**, aby si **zkontrolovalo svoji práci** a zamyslelo se, zda rozumělo instrukci, odpovědělo na všechny otázky a nic nevynechalo.
- 11 **Čtete dětem**. Nejlépe pravidelně každý den aspoň chvíli. Čtením pohádek **neučíme děti jen naslouchat příběhům**, sdílíme s nimi **společné chvíle**. V případě, že se vám nedaří najít si čas na čtení pohádek, mějte po ruce připravené **audionahrávky s vyprávěnými pohádkami**.
- 12 **Postupně navyšujte obtížnost otázek** (od otázek Co to je? přecházejte na otázky **K čemu se používá...?**, **Proč se děje...?**, **Jak je rozdíl mezi...?**, **Co mají společného...?** atd.
- 13 Zadávejte také instrukce, kde musí dítě využít **logického myšlení**, např. **Najdi na obrázku mezi všemi ponožkami tu, která je maňá. není modrá a nemá pruny**.

NA CO SI DÁT POZOR

Vyvarujte se užívání sarkasmu, nepodivujte se nad tím, že dítě nezná nějaké slovo. Zdržte se komentářů, které jsou kritické k jeho slovnímu projevu. Tímto způsobem děti nepodpoříte ani nemotivujete. Účinek, který vyvoláte, bude přesně opačný – dítě bude mluvit ještě méně.